

A photograph of an elderly man with white hair, wearing a light-colored checkered short-sleeved shirt, kneeling in a vast field of potato plants. The plants are in full bloom with numerous small yellow flowers. The man is smiling and looking towards the camera, holding a handful of small, round, light-brown potatoes in his hands. The background shows rolling green hills under a cloudy sky, with a few buildings visible in the distance.

Strijd tussen vrije markt en splijt Belgische aardappels

en contract sector

Langzaam maar zeker ontstaan in de Belgische aardappelsector de ontwikkelingen die in Nederland sneller zijn verlopen. Het vrije ras Bintje biedt telers en verwerkers een wenselijke flexibiliteit, maar moet toch langzamerhand terrein prijsgeven. Nieuwe rassen, meestal met een AM-resistentie, komen op. De toename van de contractteelt hangt daar voor een groot deel mee samen. Een deel van de telers ziet de binding aan de afnemers als bedreiging en hoopt dat het Bintje en de vrije markt blijven.

Door: Harma Drenth
Fotografie: Harma Drenth

Bekende Nederlandse aardappeltransportbedrijven passeerden geregeld de grens met onze zuiderburen, begin juli. „Ze bevoorraden de Nederlandse aardappelverwerkers met de nieuwe oogst”, vermoedt Romain Cools, algemeen secretaris van Belgapom, de vertegenwoordiging van de aardappelhandel en de aardappelverwerkende industrie in België. De realiteit is dat er geen echte grenzen meer zijn in het teeltgebied Nederland, België, Noord-Frankrijk en het westen van Duitsland. Die grenzen gelden op het oog wel bij de aardappelnoteringen. Wie de aardappelnotering van Belgapom volgt, moet vaststellen dat de wekelijkse noteringen van Belgapom meestal iets onder de Nederlandse noteringen liggen. Maar dat Belgische aardappelen goedkoper zijn dan de Nederlandse, dat bestrijdt Cools. „Onze kwaliteitsparameters zijn anders door een andere historie. Wij noteren voor de maat 35 millimeter op, Nederland voor 40 op. Bovendien gelden in Nederland andere acceptatienormen en een andere verrekening voor tarra. De Belgische afnemers betalen bijvoorbeeld niet voor aanhangende grond. Een Belgische teler die zijn aardappelen verkoopt aan Nederland krijgt wellicht een hogere prijs voor zijn product, maar aan het eind van de rit houdt hij onder de streep ongeveer hetzelfde over.” Ook François Huyghe, adviseur akkerbouw van Boerenbond, de belangenbehartigingsorganisatie van de Vlaamse land- en tuinbouw, is daarvan overtuigd. „Nederland moet niet denken dat ze hier goedkopere aardappelen

„Wie phytophthora kent, houdt het onder controle”, zegt François Huyghe.

kunnen vinden. Waarom zouden ze goedkoper zijn? Grond is hier ook duur. In de beste aardappelgebieden liggen de verkoopprijzen op 30.000 euro per hectare en de huurprijzen op 1.000 tot 1.200 euro per hectare. Onze verwerking groeit gestaag en er is vraag naar de producten.” De Belgische organisatie vergeleek de contractprijzen die telers krijgen in België, Nederland, Duitsland en Frankrijk. Daaruit bleek dat Belgische telers de hoogste contractprijzen krijgen.

Optimistischer

Toch zat dit jaar tussen de noteringen in Nederland en België een vrij groot verschil; te groot om de uitbetaling aan Belgische en Nederlandse telers op hetzelfde niveau te houden. „De Nederlanders waren het afgelopen seizoen van het begin af aan veel optimistischer dan de Belgen, blijkt uit die hogere noteringen. Uiteindelijk zijn de noteringen in Nederland onderuit gegaan tot op het Belgische niveau. Dat toont toch aan dat we niet zo fout zaten met het inschatten van de markt”, constateert Cools.

KENGETALLEN BELGISCHE AARDAPPELSECTOR

Het Belgische aardappelareaal is bijna 70.000 hectare groot. Daarvan is ongeveer 2.000 hectare pootaardappelen, geteeld op zo'n honderd bedrijven. Het zijn doorgaans Nederlandse rassen. België kent slechts een beperkt aantal eigen variëteiten. Het areaal consumptieaardappelen is ruim 67.000 hectare. Hiervan groeit 42.000 hectare in Vlaanderen en 25.000 hectare in Wallonië. Meer dan de helft van het areaal consumptieaardappelen bestaat uit Bintje; in 2007 was dat 37.000 hectare. Het grootste deel daarvan is bedoeld voor de verwerkende industrie. Het areaal vroege consumptieaardappelen was 12.600 hectare groot. Op de overige hectares groeien uiteenlopende rassen. 30 Procent van de verse aardappelen wordt op contract geteeld. In tegenstelling tot in Nederland is de rol van de handel in België nog steeds belangrijk. In het handelsssegment is een duidelijke splitsing ontstaan tussen handelaren die actief zijn op de versmarkt en handelaren die zorgen voor de toelevering aan de industrie of export. Er zijn vijf grote en ongeveer vijftig kleine bedrijven actief op deze markt. De verwerking van aardappelen heeft in België een sterke groei doorgemaakt. In 1995 lag het op 500.000 ton, in 2007 nam de verwerkende industrie zo'n 2,4 miljoen ton aardappelen af. Het zijn voor het grootste deel familiebedrijven. Van hun eindproduct gaat 85 procent de grens over. Belangrijke exportgebieden voor de Belgische aardappelproducten zijn naast de buurlanden ook Centraal en Oost Europa, Groot-Brittannië en verre bestemmingen zoals landen rond de Middellandse Zee en de Golfstaten. De Belgische consument eet jaarlijks zo'n 85 kilo aardappelen, al dan niet in verwerkte vorm. 70 Procent van de Belgische consumptieaardappelen wordt verkocht in supermarkten. België is netto invoerder van tafelaardappelen. De import komt uit Frankrijk en Nederland.

De notering van Belgapom wordt elke vrijdagochtend vastgesteld door acht mensen. Dat zijn vier vertegenwoordigers van de industrie en vier van de handel. De notering is gebaseerd op de prijzen op de fysieke markt voor het ras Bintje in de voorgaande week. Ook de handel voor de export en de schilbedrijven worden bij de notering betrokken, zij het in beperkte mate. Reden is dat die afnemers specifieke eisen stellen aan het product, waardoor hun prijzen anders liggen dan de prijzen voor de verwerking. De schilbedrijven bijvoorbeeld zoeken specifiek naar extra grove partijen.

Naar Wallonië

De notering geldt daarmee voor ruwweg de helft van de Belgische consumptieaardappelen. En dat deel wordt eerder kleiner dan groter. De teelt van aardappelen zit in België met bijna 70.000 hectare namelijk aardig aan het maximale areaal, schat Huyghe. De teelt van consumptieaardappelen neemt niet toe, maar de teelt zal zich wel verplaatsen. Het areaal aardappelen in Wallonië breidt uit. In het verleden teelden de Walen nauwelijks aardappelen. „Dat hoefden ze niet, zolang de rendabiliteit van graan en suikerbieten goed was.” Nu echter een deel van het Belgische suikerquotum is ingeleverd, neemt het areaal suikerbieten af. Bovendien hebben zich aardappelverwerkers in Wallonië gevestigd en die neigen naar uitbreiden. In de provincie Henegouwen in Wallonië zitten diverse verwerkers, zoals Van den Broeke-Lutosa, de groep Mudibel, Hot Cuisine en Eurofrost. Het voordeel van Wallonië is dat daar meer 'maagdelijke percelen' beschikbaar zijn. Aardappelmoeheid hoeft voorlopig nog geen groot probleem op te leveren. Dat is in Vlaanderen anders. Op de voor aardappelteelt geschikte gronden hebben de boeren vaak in redelijk nauwe rotatie Bintjes geteeld. Soms 1 op 3, vaker 1 op 4, maar de Boerenbond adviseert eigenlijk 1 op 6. Om problemen te voorkomen, moeten telers soms kiezen voor AM-resistente rassen. En die druk wordt alleen maar groter op het moment dat de nieuwe Europese wetgeving voor aardappelmoeheid ingaat in 2010. „Om problemen te voorkomen, streven we naar meer variatie in de rassen. We moeten af van Bintje en meer

rasen als Innovator telen”, zegt Huyghe. Die ontwikkeling komt al op gang. Boeren telen steeds vaker andere rassen dan Bintje, waarbij alles op contract gaat. Of telers dat willen, is hun eigen keus, zegt Huyghe. De Boerenbond heeft daarin geen standpunt.

De sector zelf heeft een preventie-initiatief uitgewerkt. Onderdelen daarvan zijn een groot-schalig onderzoek en informatie en opleiding via een nog te lanceren website. Met overleg tussen de sector en de overheid moet dit België klaarstomen voor de nieuwe Europese nematodenrichtlijn.

Behoud vrije markt

Niet alle telers zijn blij met de verdringing van Bintje. Het oude ras wordt door onze zuiderburen nog steeds gezien als een aantrekkelijke aardappel voor zowel de teler als de handelaar en de verwerker. Het is een prima grondstof voor vrijwel alle producten die de verwerker wil maken. Bovendien waardeert de Belgische consument de smaakvolle aardappel. En voor de teler is het een gemakkelijk te telen ras, dat het op alle grondsoorten vrij goed doet. Bij de teelt is het enige nadeel dat het ras gevoeliger is voor de plaag, zoals phytophthora wordt genoemd in België. Maar wie de plaag kent, houdt hem onder controle, zegt Huyghe. Daarbij kunnen telers een steuntje in de rug krijgen vanuit het Interprovinciaal Proefcentrum voor de Aardappelteelt (PCA) in Kruishoutem, dat waarschuwingen laat uitgaan, aantastingen bijhoudt op internet en voor leden percelsgerechte adviezen kan geven op basis van gemeten weersomstandigheden en vooruitzichten. Een belangrijker argument voor veel telers is dat ze hun vrije markt willen behouden. Met de teelt van AM-resistente rassen komen ze snel uit bij monopolierassen waarvoor ze contracten moeten sluiten. „De eerste vraag is dan of we pootgoed kunnen krijgen. Oftewel, de afnemer bepaalt min of meer of we aardappelen kunnen krijgen”, zegt een Belgische aardappelteler, die niet bij naam genoemd wil worden. „Maar ik vraag me ook af hoe het met de prijsvorming gaat wanneer vrijwel alle aardappelen onder contract worden geteeld. Nu al voelen we de druk van de verwerkers, die meer grip op de markt willen krijgen.”

‘Als niet nodig is, dan geen contract’

Cools vindt het begrijpelijk dat de verwerkers meer contracten willen afsluiten. „Ze willen zekerheid op de lange termijn. Ze kunnen niet langer worden geconfronteerd met teeltrisico's en (te) grote schommelingen van de aardappelprijzen.”

Mondelinge overeenkomst

Vaste contracten zijn een grote overstap voor wie mondelinge overeenkomsten is gewend. De handel werkt vaak nog met mondelinge afspraken over prijs, leveringsvoorwaarden en leveringstijd. Steeds meer komt het aankoopcontract in zwang, waarbij de afspraken op papier worden gezet. De Boerenbond heeft via de federale landbouwminister Sabine Laruelle aangedrongen op een betere omschrijving van de schriftelijke afspraken. „We constateerden dat veel misbruik werd gemaakt van bijvoorbeeld bepaalde voorwaarden in het contract. In het geval van overmacht of kwaliteitsproblemen leidde dat tot veel discussie. Ook over de ontvangstvoorwaarden was vaak discussie”, zegt Huyghe. Boerenbond en Belgapom waren in het moeizame jaar 2006 veel tijd kwijt om de problemen van hun achterban in goede harmonie op te lossen. Maar de aangepaste contracten werpen hun vruchten af; in het afgelopen seizoen zijn er nauwelijks problemen geweest.

Royaltywatcher

Zit de consumptieaardappel teelt aan het maximale areaal, de pootgoedteelt neemt eerder af dan toe. Het is een risicovolle teelt en de kosten stijgen, onder andere door hogere prijzen voor keuring en certificering. Opvallend is dat een groot deel van de Belgische pootgoedproductie bestemd is voor de export. Traditioneel is de Belgische consumptieaardappelteler voor zijn uitgangsmateriaal steeds meer aangewezen op uitgangsmateriaal uit het buitenland of op hoeveepootgoed.

Die laatste optie wordt vooral aangegrepen in jaren dat het pootgoed duur is. De Belgische teler mag voor eigen gebruik vermeederen, waarbij niet op kwaliteit wordt getoetst. De afdracht van de afgesproken licenties voor monopolierassen is niet geregeld binnen de Belgische wet, ondanks de protesten van HZPC en Agrico, die hiermee een deel van hun inkomsten mislopen. De oorzaak is dat de Belgische wet nog niet is afgestemd op internationale afspraken. „Een nieuwe wet ligt klaar voor bespreking in het federale parlement”, zegt Cools. Het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (FAVV), de Belgische Plantenziektkundige Dienst, heeft de nieuwe regeling uitgewerkt in overleg met de sector. De teler moet volgens die regels in maart aangeven of hij hoeveepootgoed gaat gebruiken. „Die teelt zal dan ook op fytosanitaire kwaliteit worden gecontroleerd en als hij het over een bepaalde afstand wil verplaatsen, heeft hij een plantenpaspoort nodig”, zegt Cools. Maar het kan nog even duren. „Binnen ons wankel kabinet hebben dergelijke onderwerpen helemaal geen prioriteit. Anderzijds moeten de pootaardappelhandelshuizen er zelf achterkomen waar hun rassen staan om vervolgens de licentiegelden te innen, omdat dit behoort tot het privaatrecht. Enkele Nederlandse en Duitse pootgoedhuizen hebben in de media aangekondigd dat ze hiervoor een ‘royaltywatcher’ hebben aangesteld.”

Aan de voet van de Koppenberg, een roemrucht deel van de Ronde van Vlaanderen, staat een perceel aardappelen uitbundig in bloei. Het is een perceel Innovator van Richard Eeckhaut. Het is mooie leemgrond, waarop een gelijkmatig gewas groeit. Innovator zet z'n knollen diep weg, maar zonder moeite graaft Eeckhaut ze uit de losse grond. Hij is tevreden over de zetting. Nu moet de groei erin blijven.

Eeckhaut heeft een typisch gemengd bedrijf - melkvee en akkerbouw - van 130 hectare in Leupegem, Oudenaarde, in de streek die bekend staat als de Vlaamse Ardennen. Hij is voorzitter akkerbouw van de Boerenbond, de Vlaamse LTO. Eeckhaut teelt 30 hectare aardappelen. „Meestal Bintjes. Die kunnen we altijd afzetten, om 't even hoe.” Daarnaast teelt hij vroege aardappelen van het ras Première. Die zet hij af aan het schilbedrijf van zijn dochter. Contractteelt heeft Eeckhaut tot dit jaar nog nooit gedaan. „Als het niet nodig is, dan wil ik geen contract.” Dat hij er nu toch aan moest geloven, komt doordat hij in z'n nauwe bouwplan van 1 op 3 een AM-resistent ras nodig had. Het werd Innovator. Zonder afzetcontract kon hij dat ras niet krijgen. De Vlaming teelt echter liever Bintje, vanwege de veelzijdigheid van de aardappel. „Het is bij de Belgische consument nog steeds een gewilde tafelaardappel en in de verwerking doet het Bintje het ook goed”, zegt hij. Het ras is daarom gemakkelijk af te zetten. Bovendien past Bintje past goed op de Belgische gronden. „Onze percelen zijn niet zo homogeen als de meeste Nederlandse aardappelpercelen. Binnen een perceel kan de grondsoort variëren van zand tot klei. Bintje is een van de weinige rassen die het op al die grondsoorten goed doet. Dat biedt de Belgische telers opbrengstzekerheid.”

Tot dit jaar heeft Eeckhaut altijd zonder contracten gewerkt en dat bevalt hem prima. „Het inkomen fluctueert dan wel sterker dan met contractteelt, maar gemiddeld gezien heb ik het op de vrije markt altijd goed gedaan.” Hij is er niet van overtuigd dat hij met contracten beter af is. „Een contract biedt geen inkomenszekerheid. Het risico van de teelt blijft toch bij de boer”, vindt Eeckhaut. „Het enige voordeel van een contract is dat de teler dan gemakkelijker kan investeren in bijvoorbeeld een moderne bewaarplaats.”

Richard Eeckhaut: „Bintje biedt opbrengstzekerheid.”

Eeckhaut slaat zijn aardappelen op in een eigen bewaarschuur. Alle aardappelen komen bij elkaar in een hoop, losgestort op de grond. Bij het inschuren krijgen ze een behandeling met een kiemremmingsmiddel, vloeibare chloor-IPC. „De aardappelen blijven tot eind mei goed.”

Vanaf twee maanden na de oogst begint Eeckhaut met de verkoop, telkens een kleine hoeveelheid. Hij verkoopt zijn product aan handelaren. Die werkwijze komt rond Oudenaarde veel voor, legt hij uit. „De grotere afnemers zitten hier niet. Hier werken we nog met handelaren. Hoewel het aantal handelaren afneemt, in dezelfde verhouding als het aantal boerderijen afneemt.” De handelaren sorteren het product en zetten de aardappelen vervolgens af; verpakt naar de tafelaardappelmarkt, of naar de verwerkende industrie.

Bintje groeit goed op de vaak bonte Belgische percelen.

